

Załącznik nr 2

Prof. dr hab. Helena Słotwińska

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Al. Raławickie 14

20-950 Lublin

Tel. kom. 606-959-386

helena.slotwinska@kul.pl

Autoreferat

1. Imię i nazwisko
2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe
3. Informacje o zatrudnieniu w katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II
4. Obszary zainteresowań naukowo badawczych
5. Wskazanie osiągnięcia naukowego:
 - 5.1. tytuł osiągnięcia naukowego
 - 5.2. autor, rok wydania, nazwa wydawnictwa, recenzenci wydawniczy
 - 5.3. cel naukowy, wyniki i ich ewentualne wykorzystanie
6. Działalność dydaktyczna

Załącznik nr 2

1. IMIĘ I NAZWISKO

Helena Słotwińska

2. POSIADANE DYPLOMY, STOPNIE NAUKOWE

1993 – magisterium z katechetyki

1998 – stopień naukowy doktora nauk teologicznych

2004 – stopień doktora habilitowanego

2009 – tytuł profesora

DYPLOM STUDIUM PEDAGOGICZNEGO (działającego w porozumieniu z Ministerstwem Edukacji Narodowej), KTÓRY JEST ŚWIADECTWEM KWALIFIKACJI NAUCZYCIELSKICH I UPOWAŻNIA DO PODEJMOWANIA PRACY W SZKOLNICTWIE. Katolicki Uniwersytet Lubelski, Lublin 1 czerwca 1992 (nr dyplomu 248)

3. INFORMACJE O ZATRUDNIENIU W KATOLICKIM UNIWERSYTECIE LUBELSKIM JANA PAWŁA II

W roku 1988 ukończyłam Liceum Ekonomiczne i zdałam egzamin dojrzałości. W tym samym roku podjęłam studia Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, w którym pozostaję od trzydziestu lat. Od 1988-1993 studiowałam teologię na Wydziale Teologii i jednocześnie w roku akademickim 1992/1993 uzyskałam Dyplom Studium Pedagogicznego w tym Uniwersytecie. Studia teologiczne ukończyłam z tytułem magistra teologii z zakresu katechetyki. Następnie kontynuowałam studia specjalistyczne z katechetyki na kursie doktoranckim. W roku 1996 podjęłam pracę w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim na stanowisku asystenta na Sekcji Katechetyki przy Katedrze Katechetyki Psychologiczno-Pedagogicznej w Instytucie Teologii Pastoralnej, a w latach 1998-1999 także jako asystent przy Katedrze Psychologii Życia Wewnętrznego w Instytucie Teologii Duchowości.

W roku 1998 uzyskałam tytuł doktora teologii na podstawie pracy: „Katechizacja w szkole w opinii katechizowanych ósmoklasistów i maturzystów” (Studium teoretyczno – empiryczne na podstawie badań przeprowadzonych w Leżajsku). Rektor Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego z dniem 01.01.2000 roku awansował mnie na stanowisko

adiunkta. Od roku 2001 prowadziłam również wykłady zarówno na Sekcji Liturgicznej jak i Homiletycznej.

11 maja 2004 podczas kolokwium habilitacyjnego obroniłam pracę habilitacyjną na temat: „Kształtowanie postaw religijnych na katechezie”. Centralna Komisja do Spraw Stopni i Tytułów zatwierdziła w dniu 25 października 2004 uchwałę Rady Wydziału Teologii o nadaniu mi stopnia naukowego doktora habilitowanego. W tym samym roku zostałam kierownikiem Katedry Katechetyki Integralnej. 1 października 2005 Senat KUL na wniosek Rady Wydziału Teologii powołał mnie na stanowisko profesora nadzwyczajnego.

W roku 2008 na podstawie dorobku naukowego oraz tzw. książki profesorskiej, Centralna Komisja do Spraw Stopni i Tytułów pozytywnie zatwierdziła wniosek Rady Wydziału Teologii KUL o nadanie mi, tytułu naukowego profesora nauk teologicznych. Nominację tę na podstawie postanowienia z dn. 13 stycznia 2009 r odebrałam z rąk Prezydenta RP. Z dniem 1 marca 2010 roku Rektor Katolickiego Uniwersytetu Jana Pawła II mianował mnie na stanowisko profesora zwyczajnego w Katedrze Katechetyki Integralnej na Wydziale Teologii tegoż Uniwersytetu.

4. OBSZARY ZAINTERESOWAŃ NAUKOWO -BADAWCZYCH

Moje zainteresowania naukowe zawierają się w trzech obszarach badawczych:

- 1/ Wychowanie chrześcijańskie przestrzeni kształtowania doświadczeń i postaw dzieci, młodzieży oraz dorosłych,
- 2/ Społeczny i kulturowy wymiar wychowania,
- 3/ Pedagogika religii jej źródła, podstawy i wymiary.

W tych obszarach podjęłam szczegółowe badania teoretyczne. Mieszczą się one w pedagogice chrześcijańskiej oraz w pedagogice religii. Pedagogika religii stanowi główny nurt moich badań.

Pierwszy obszar badawczy – Wychowanie chrześcijańskie przestrzeni kształtowania doświadczeń i postaw dzieci, młodzieży oraz dorosłych.

Obszar ten wypełnia sześć artykułów naukowych, oraz monografia, która była w formie wydruku komputerowego dołączona do dorobku naukowego, podlegającego ocenie recenzentów w staraniach o nadanie tytułu profesora. Przywołanie tej pozycji ma jedynie na celu ukazanie moich zainteresowań problematyką pedagogiczną we wcześniejszych badaniach naukowych, potwierdzają to także artykuły naukowe wykazane w punkcie 3.2 niniejszego autoreferatu.

Publikacje pierwszego obszaru badawczego - Wychowanie chrześcijańskie przestrzeni kształtowania doświadczeń i postaw dzieci, młodzieży oraz dorosłych - obejmują następujące pozycje:

1. *Wychowawcza wartość wzorów osobowych*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2008 ss. 755.
2. *Komunikacja niewerbalna w nauczaniu katechetycznym*. W: *In Persona Christi*. Red. K. Gózdź. Wydawnictwo KUL. Lublin 2009 s. 1083-1093.
3. *Lekcje wychowawcze w oparciu o wzory osobowe*. W: *Korelacja nauki religii katolickiej z edukacją szkolną*. Red. A. Kiciński. Lublin 2011 s. 27-53.
4. *Problem agresji w wychowaniu religijno-moralnym*. "Roczniki Pastoralno-Katechetyczne" 3(58) 2011 z. 6. s. 193-214.

5. *Kształtowanie właściwej postawy wobec śmierci. "Studia Katechetyczne" 2012 t. 8 s. 403-418.*
6. *Wychowanie seksualne - podstawy i zagrożenia. W: Kobieta i mężczyzna stworzył ich. Edukacja seksualna w katechezie. Red. P. Mąkosa. Lublin 2014 s. 39-55.*
7. *Starość ostatnim etapem dojrzewania do eschatologii. „Roczniki Teologiczne” 2018 z. 11 s. 205-226.*

Zgodnie z zasadą iż „verba docent, exempla trahunt”, wśród wzorów osobowych ważne miejsce, szczególnie dla ludzi wierzących zajmują święci, którzy przez proces beatyfikacji i kanonizacji zostali wyróżnieni spośród chrześcijan i dlatego są wzorem do naśladowania. Problematyka ta została podjęta w monografii pt. *Wychowawcza wartość wzorów osobowych*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2008 ss. 755.

Studium to, składa się z pięciu rozdziałów. Rozdział pierwszy ma charakter wprowadzenia w problem zasadniczy, przedstawiający zarys kultu świętych. Ukazuje naturalne podłoże kultu świętych, jego przejawy w Biblii oraz ewolucję historyczną, a także problematykę teologiczną i pastoralną. W rozdziale drugim została omówiona rola męczenników w Kościele jako nauczycieli. Przedstawiono również biblijne świadectwa o męczeństwie, nieustanna obecność męczenników w Kościele, komentarz do liturgicznych tekstów o męczennikach oraz prawdy zawarte w tych tekstach. Rozdział trzeci zapoznaje z obecnością wyznawców w Kościele oraz z ich nauczaniem. Zasadniczą treść tego rozdziału stanowią komentarze do tekstów liturgicznych o pasterzach, doktorach Kościoła, dziewicach oraz o świętych mężczyznach i kobietach, a także prawdy w tych tekstach zawarte. Pojęcie wzoru osobowego, wymagania jakie są stawiane wzorom osobowym, a także męczennicy i wyznawcy jako wzory osobowe – zagadnienia te stanowią treść czwartego rozdziału. Wnioski i postulaty zamieszczono w rozdziale piątym.

Zapoznavanie z postaciami świętych - a szczególnie młodego człowieka - może na początku wywołać u niego poczucie wstydu, zagubienia, braku wiary we własne możliwości. Jednak przy odrobinie głębszej refleksji, w kolejnym etapie poznawania powinno obudzić się pragnienie naśladowania i pracy nad własnym charakterem. W ten sposób rozpoczyna się u człowieka proces autoformacji. Samowychowanie w oparciu o ideały, cnoty i doskonałość konkretnej, historycznej postaci świętego, obywatela tej ziemi, który idąc przez życie zachował prawdziwą hierarchię wartości i osiągnął ostateczny cel, jakim jest wieczne szczęście z Bogiem. Oczywiście zatem staje się prawda, że święci, nie zakończyli swojej działalności razem ze śmiercią i otrzymaniem nagrody w niebie, ale chcą nadal – jak to czynili za życia ziemskiego - służyć tym, którzy jeszcze w pielgrzymce życia zdążają do celu ostatecznego.

Człowiek – istota psychofizyczna, posiada zdolność rozwijania i kształtowania siebie zarówno przez samowychowanie i samokształcenie, jak i we współpracy z ludźmi (rodzice, wychowawcy), a ludzie wierzący – współpracując z Bogiem, w formie osobowego dialogu.

Wychowanie chrześcijańskie w oparciu o podstawy biblijno-teologiczne, filozoficzne (filozofia tomistyczna, personalizm chrześcijański, antropologia chrześcijańska i humanizm chrześcijański) oraz chrześcijańskie wzory osobowe, a także wykorzystując zasadnicze składniki wychowania chrześcijańskiego (wychowanie religijne, moralne, do modlitwy, do liturgii, do rozwoju cnót, do życia społecznego, wychowanie fizyczne), daje szansę na integralny rozwój człowieka.

Kolejnym problemem badawczym, który odgrywa ważną rolę w nauczaniu i wychowaniu jest komunikacja niewerbalna. Analiza tego zagadnienia znajduje się

w artykule: *Komunikacja niewerbalna w nauczaniu katechetycznym*. W: *In Persona Christi*. Red. K. Góźdz. Wydawnictwo KUL. Lublin 2009 s. 1083-1093.

Niewerbalnym komunikatem, nadawanym przez Jezusa Chrystusa, są przede wszystkim znaki czasu, znaki sakramentalne, symbole, miejsca życia i działalności. Katecheta, reprezentujący Chrystusa, ma za zadanie przekazać nie tylko naukę, lecz także integralną formację, rozwijając proces wtajemniczenia, kształcenia i wychowania. Katechizowany zaś wysyła komunikaty niewerbalne przez milczenie, gesty oraz przyjmowanie odpowiednich postaw. Nośnikami komunikatów są: wygląd fizyczny, ekspresja twarzy, zachowania wzrokowe, gestykulacja rąk i inne.

Zagadnienie dotyczące właściwego wykorzystania, organizacji lekcji wychowawczych zostało przedstawione w artykule: *Lekcje wychowawcze w oparciu o wzory osobowe*. W: *Korelacja nauki religii katolickiej z edukacją szkolną*. Red. A. Kiciński. Lublin 2011 s. 27-53.

W wychowaniu poważną rolę odgrywają – stanowiące jedną z ważnych podstaw tego wychowania - wzory osobowe. Praktycznym obszarem realizacji tego rodzaju podstawy wychowawczej mogą być lekcje wychowawcze. Tutaj bowiem wzory osobowe - a wśród nich: Jezus Chrystus (idealny wzór osobowy dla wszystkich), Maryja-Matka Boża (wzór wiary, modlitwy, posłuszeństwa, pokory), pozostałe wzory biblijne, święci i błogosławieni - będą doskonałą ilustracją poszczególnych zagadnień w lekcjach wychowawczych.

Problem agresji wśród dzieci i młodzieży, z którym zmagą się współczesna szkoła podjęłam w artykule: *Problem agresji w wychowaniu religijno-moralnym*. "Roczniki Pastoralno-Katechetyczne" 3(58) 2011 z. 6. s. 193-214.

W wymienionych składnikach wychowania chrześcijańskiego, a zwłaszcza w wychowaniu religijnym i moralnym poważnym problemem jest zjawisko agresji – wszelkie akty wrogości, wyrządzania krzywdy, czy akty przemocy. Każdy przejaw agresji jest złem moralnym, ponieważ godzi on w godność osoby ludzkiej. Stąd rodzi się konieczność przeciwdziałania agresji, a także powstrzymywania już istniejącej. Szczególną zaś rolę w wychowaniu antyagresywnym odgrywa formacja postaw chrześcijańskich na fundamencie Objawienia Bożego, które ukazuje człowieka, jako członka wielkiej rodziny Ludu Bożego.

Istotnym zagadnieniem wychowania młodzieży jest także wychowanie seksualne. Analizie tego zagadnienia została poświęcona publikacja: *Wychowanie seksualne - podstawy i zagrożenia*. W: *Kobietą i mężczyzną stworzył ich. Edukacja seksualna w katechezie*. Red. P. Mąkosa. Lublin 2014 s. 39-55.

Należy dodać, że niezbędnym elementem wychowania (także chrześcijańskim) i rozwoju człowieka jest wychowanie seksualne, które nie utożsamia się ani z pojęciem „edukacja seksualna”, czy „uświadczenie seksualne”, ani z pojęciem „wychowanie do życia w rodzinie” względnie „wychowanie prorodzinne”. Wychowanie to bowiem oprócz przekazu treści z zakresu płciowości, obejmuje również formację odpowiednich postaw dotyczących bycia kobietą lub mężczyzną na obranej drodze życia. Dla wychowania seksualnego podstawę stanowi antropologia chrześcijańska i prawda o ludzkiej płciowości. Zagrożeniem zaś dla niego jest tzw. „wychowanie bezstresowe”, ideologia postmodernizmu i ponowoczesności, widzenie człowieka tylko w wymiarze biologicznym oraz niewłaściwe postawy rodzicielskie.

Przedmiotem moich analiz badawczych jest także zagadnienie starości jako nieuchronnego etapu życia każdego człowieka. Obrazuje to artykuł: *Starość ostatnim etapem dojrzewania do eschatologii*, ss.18 (oddany do druku w *Rocznikach Pastoralno-Katechetycznych*).

Wychowanie chrześcijańskie nie pozostawia człowieka samemu sobie w sytuacjach dla niego bardzo trudnych, jakimi są: starość i śmierć. W ujęciu personalistycznym na wychowanie w perspektywie starości składa się całokształt oddziaływań wychowawczych i edukacyjnych, umożliwiających osobie, zwłaszcza przez samowychowanie oraz uczestnictwo międzyosobowych relacjach, żyjącej w egzystencjalnej perspektywie starości afirmację i urzeczywistnienie godności osobowej. We współczesnych koncepcjach psychologicznych wskazuje się na ciągłość rozwoju człowieka przez całe życie. Jednak ten rozwój może nieść ze sobą zarówno pozytywne jak i negatywne aspekty starości. W czasach dehumanizacji, uprzedmiotowienia i merkantylizacji – istnieje konieczność dokonania refleksji w ujęciu personalizmu na temat godności osoby ludzkiej i przysługującym jej praw, hierarchii wartości, sensu życia, choroby, cierpienia i śmierci. Taka refleksja powinna objąć ludzi starzejących się, ich rodziny, personel domów „starców”, domów „pogodnej starości” oraz wszystkich pomieszczeń, gdzie przebywają ludzie w podeszłym wieku.

Drugi obszar badawczy - Społeczny i kulturowy wymiar wychowania

Naukowe badania w tym obszarze koncentrują się wokół problematyki, społeczno – kulturowej, którą żyje współczesny świat. Obszar ten tworzy jedna monografia i sześć artykułów naukowych.

Publikacje drugiego obszaru badawczego – Społeczny i kulturowy wymiar wychowania - obejmują następujące pozycje:

1. *Pedagogiczny wymiar życia sakramentalnego. Studium z pedagogiki religii. Lublin 2019 ss. 316.*
2. *Znaczenie kultury w wychowaniu chrześcijańskim. "Paedagogia Chrystiana" 1/27 2011 s. 69-87.*
3. *Wielokulturowość a tożsamość. "Roczniki Pastoralno - Katechetyczne" 2016 z. 11 s. 5-27.*
4. *Znaczenie edukacji religijnej w budowaniu tożsamości chrześcijańskiej. „Roczniki Pastoralno – Katechetyczne” 2015 z. 11 s. 19-35; „Przegląd Religioznawczy” 2015 nr 2 (256) s. 269-280.*
5. *Idea proegzystencji elementem łączącym społeczeństwa religijnie zróżnicowane. "Teologia Praktyczna" 2017 t.18 s. 57-72.*
6. *Proegzystencja wyzwaniem dla człowieka czasów współczesnych. "Roczniki Pastoralno - Katechetyczne" 2017 z. 11 s. 87-104.*
7. *Idea proegzystencji wartością zasadniczą w życiu wychowawcy. "Paedagogia Chrystiana" 2/40 (2017) s. 133-156.*

Głównym celem monografii jest pogłębienie wiedzy na temat istniejących związków pedagogiki religii i teologii, z położeniem akcentu na wychowawcze zadania pedagogiki religii w świetle bardzo ważnej dyscypliny teologicznej, jaką jest sakramentologia. Stąd właściwym było określenie problemu badawczego w temacie opracowania: *Pedagogiczny wymiar życia sakramentalnego. Studium z pedagogiki religii. Wydawnictwo KUL. Lublin 2019 ss. 316.* Problem ten został rozwiązany w czterech rozdziałach.

Przed podjęciem zasadniczych badań, obejmujących obszar siedmiu sakramentów oraz wynikających z każdego z nich, wychowawczych zadań stojących przed pedagogiką religii, zaprezentowano w rozdziale pierwszym, dwie dyscypliny: teologię i pedagogikę

religii, na których skupia się uwaga w całej rozprawie. Zebrany zaś materiał pozwolił na wydobyć z niego wiele ważnych prawd i pouczeń oraz podkreśleń, umieszczonych w obszarach następujących zagadnień: Teologia oraz jej odpowiedzialność pedagogiczna (1); Pedagogika religii oraz jej odpowiedzialność teologiczna (2); Pedagogika religii wobec obrzędów, znaków i symboli religijnych (3).

W obszarze rozdziałów: II, III i IV omówiono wszystkie (7) sakramenty, według ich teologicznego podziału na: 1) sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskiego: chrzest, bierzmowanie, Eucharystia (rozdział II), 2) sakramenty uzdrowienia: sakrament pokuty i pojednania, namaszczenie chorych (rozdział III); 3) sakramenty w służbie komunii: sakrament święceń i sakrament małżeństwa (rozdział IV). Każdy z sakramentów, zaprezentował swoje podstawy biblijne (1), obrzędy, znaki i symbole (2), prawdy religijne (3), a na końcu podane zostały zadania pedagogiki religii na podstawie tekstów biblijnych i liturgicznych, obrzędów, znaków i symboli oraz prawd religijnych danego sakramentu (4).

Pedagogika religii w swojej służbie na rzecz teologii, w badaniach naukowych, nie może pominąć żadnego człowieka, bez względu na jego wykształcenie i zajmowaną pozycję społeczną. Dyscyplina ta, jako nauka pedagogiczna i teologiczna jest wprost predysponowana do wskazywania na teologię, a w szczególności na prawdy zawarte w obrzędach sprawowanych sakramentów, jako właśnie to światło, które rozprasza mroki ludzkiego rozumu i serca, a także jako mocny fundament dla trwałej budowli, którą wznosi człowiek formując samego siebie przez całe swoje życie na ziemi. Będąc dyscypliną naukową, która także zna odpowiedzi na pytania dotyczące egzystencji ludzkiej, a szczególnie te z dziedziny prawd ostatecznych, dotyczących sensu cierpienia, choroby i śmierci, nie może milczeć, stanowiło by to rezygnację ze swojego głównego zadania, jako nauki w służbie teologii i człowiekowi, a równocześnie sprzeniewierzeniem się samej sobie.

Podstawowym obszarem, który został opracowany dla wszystkich sakramentów jest obszar tekstów biblijnych i liturgicznych (1). Bardzo ważnym, bo zawierającym elementy stanowiące wymiar pedagogiczny, czyli pouczający o istocie i znaczeniu sakramentów, jest zaprezentowany obszar obrzędów, znaków i symboli (2). W oparciu o teksty biblijne i liturgiczne, obrzędy, znaki i symbole każdego ze sakramentów, czyli o ich elementy pouczające, zostały wyprowadzone lub tylko zaakcentowane bardzo ważne, mówiące o poszczególnych sakramentach, prawdy (3). Ostatni obszar wypełniają zadania dla pedagogiki religii, wynikające z opracowań zawartych w trzech powyższych obszarach (4). Zadania te potwierdzają drugą służebną funkcję pedagogiki religii, oprócz funkcji "stróża", wobec teologii, a w tym przypadku wobec sakramentologii. I tak: a) *Wobec sakramentu chrztu* tymi zadaniami będą: wypracowanie czytelnego znaku podkreślającego prawdę o chrzcie, jako zanurzeniu w śmierci i zmartwychwstaniu Chrystusa oraz wypracowanie drugiego znaku, jakim jest nałożenie białej szaty (obecny znak jest mało czytelny), wyjaśniającego chrzest jako przyobleczenie dziecka w Chrystusa; podjęcie pracy wychowawczej - w oparciu o wodę chrztu - dotyczącej szacunku dla wody; w oparciu o fundament, jakim jest chrzest - podjęcie formacji wychowania społecznego; w oparciu o chrzest wyzwalamie dzieci i młodzieży z różnych lęków i niepokojów, udzielając im prawdziwych odpowiedzi na ich pytania

egzystencjalne; przygotowywane kobiety do chrztu dziecka urodzonego poza małżeństwem; znalezienie egzystencjalnego uzasadnienia dotyczącego nadawania urodzonemu dziecku odpowiedniego imienia, zgodnie z naszą kulturą i tradycją; uzasadnienie obowiązku współpracy rodziców ze szkołą, z powołaniem się na chrzest;

b) W oparciu o *sakrament bierzmowania*, a także sakrament chrztu, przy wykorzystaniu metody wykresograficznej, ks. prof. Franciszka Drączkowskiego, poważnym zadaniem pedagogiki religii byłoby wypracowanie nowego przekazu prawdy o Bogu w Trójcy Świętej Jedynym, a także jeszcze innych prawd teologicznych z zakresu sakramentów; czymś ważnym byłoby również podjęcie badań dotyczących wieku dla kandydatów do bierzmowania; to samo dotyczy wyników badań dotyczących obrzędów religijnych podkreślających osiągnięcie dojrzałości w innych religiach; nadania imienia zarówno przy chrzcie, jak i przy bierzmowaniu, czy wypracowania znaku przekazania pokoju. W końcu poważnym zadaniem powinna być troska o wychowanie młodzieży do życia w społeczeństwie przy wykorzystaniu prawd o sakramencie bierzmowania;

c) *Sprawowanie Eucharystii* stawia przed pedagogiką religii wiele zadań. Pierwszym zaś z nich jest przeprowadzenie odpowiednich badań naukowych dotyczących czytelności obrzędów, znaków i symboli; budowanie postawy symbolicznej u dzieci i młodzieży; tworzenie wspólnot religijnych; wychowanie prospołeczne; budowanie szacunku dla chleba; szukanie bardziej czytelnego znaku pocałunku pokoju; wychowanie do wdzięczności; wychowanie patriotyczne; wychowanie do modlitwy (zwłaszcza modlitwy w milczeniu oraz modlitwy postawami i gestami); wychowanie do dojrzałości chrześcijańskiej;

d) *Zadaniem podstawowym dla pedagogiki religii w oparciu o sakrament pokuty i pojednania*, jest przede wszystkim podkreślanie w formacji społecznej dzieci i młodzieży prawdy, iż każde zło, każdy grzech ma wymiar społeczny, gdyż niszczy społeczność zadając jej rany. Drugim zadaniem jest nauczanie na temat osobowego traktowania człowieka na przykładzie tegoż sakramentu. Następnymi zaś są: wychowywanie do ducha pokuty i poprawnego traktowania zadośćuczynienia, szczególnie w przypadku wyrządzonej komuś krzywdy; ukazywanie tego sakramentu w prawdzie, czyli jako radosnego spotkania z Ojcem miłosiernym (w tym sakramencie bowiem "Bóg Ojciec przyjmuje syna, który do Niego wraca, Chrystus bierze na ramiona zagubioną owcę i odnosi do owczarni, a Duch Święty na nowo uświęca swoją świątynię albo pełniej w niej zamieszkuje" [WTiP 6d]);

e) *Głównym zadaniem pedagogiki religii, w oparciu o sakrament namaszczenia chorych* jest dawanie odpowiedzi na pytania egzystencjalne i ostateczne człowieka: o sens cierpienia, choroby i śmierci. Innym ważnym zadaniem jest pouczanie, iż najbardziej humanitarną czynnością dla człowieka beznadziejnie chorego nie jest eutanazja, jak głosi kultura śmierci, ale właśnie ten sakrament, który nie tylko leczy dusze, ale również - ma moc - w zależności od woli Bożej - przynieść zdrowie dla ciała człowieka chorego.

f) *Spośród zadań spadających na pedagogikę religii, na podstawie sakramentu święceń*, bardzo ważnym jest przekaz autentycznej prawdy o Duchu Świętym, jako odpowiedź na zapotrzebowanie obecnej epoki, nazywanej "epoką Ducha Świętego". Jako zaś następne, należy wymienić: wychowanie do pokoju, będące znakiem czasów współczesnych, a dalszymi są zagadnienia: Biskup w społeczności Kościoła; Prezbiter autentyczny ubogaceniem społeczności Kościoła; wychowanie prospołeczne jako konieczne przygotowanie do

sprawowania posługi prezbitera. g) *Podane w obszarze trzecim liczne prawdy wynikające ze sprawowania sakramentu małżeństwa* świadczą dobitnie, że również staje przed pedagogiką religii wiele zadań związanych z tym sakramentem. Omówiono jednak jedynie trzy z nich, jako uznane za ważne. Są nimi: Budowanie postawy prospołecznej przygotowaniem do zawarcia związku małżeńskiego; sakramenty w służbie komunii na drodze poszukiwania własnej tożsamości; wychowanie seksualne w oparciu o teksty biblijne i liturgiczne, obrzędy, znaki i symbole oraz prawdy teologiczne sakramentu małżeństwa.

Wnioskami, jakie nasuwają się, według kolejności opracowanych zagadnień, są wszystkie prawdy i pouczenia z zakresu teologii i pedagogiki religii oraz stwierdzenia o ich wzajemnych relacjach, które wymieniono wyżej. Wnioskiem zaś podstawowym jest fakt potwierdzający istnienie trzech (teksty biblijne i liturgiczne; obrzędy, znaki i symbole; prawdy religijne) ogromnych obszarów zajmujących materiał badawczy z zakresu sprawowania obrzędów sakramentów świętych. Następny ważny wniosek potwierdza, że sakramenty, a zwłaszcza ich strona obrzędowa (teksty biblijne i liturgiczne, obrzędy, znaki i symbole), która stanowi doskonałe pouczenie dla ich zrozumienia, są uprzywilejowanym przedmiotem badań dla pedagogiki religii. Kolejny wniosek stanowi stwierdzenie, że pedagogika religii, jako nauka zajmująca się wychowaniem, ma w obrzędach sprawowanych sakramentów najbardziej trwałe podstawy do realizacji zadań wychowawczych, szczególnie w zakresie wychowania prospołecznego i seksualnego, a także programu pedagogicznego – w oparciu po sakrament namaszczenia chorych - pod hasłem współcierpienia (*compassion*), który ma budzić u dzieci i młodzieży wrażliwość na cierpienie innych.

Bardzo ważnym postulatem jest konieczność formacji symbolicznej, ponieważ człowiek współczesny zatracił „wymiar głębi”, a wraz z nim myślenie symboliczne i nie zna prawdy ani o otaczającej go rzeczywistości, ani o sobie samym. Głównym zaś postulatem jest realizacja przez pedagogikę religii wszystkich jej wychowawczych zadań, które wynikają ze sprawowania sakramentów świętych. Wykonywanie tej jej służebnej funkcji wobec teologii będzie najlepszym świadectwem poprawnego dialogu istniejącego między tymi dwoma dyscyplinami naukowymi.

W drugim obszarze badawczym – Społeczny i kulturowy wymiar wychowania, oprócz przedstawionej monografii, znajduje się również siedem artykułów naukowych.

Przedmiotem moich analiz badawczych było znaczenie kultury, w tym kultury chrześcijańskiej. Wyniki tych analiz znalazły swój wyraz w artykule: *Znaczenie kultury w wychowaniu chrześcijańskim. "Paedagogia Chrystiana" 1/27 2011 s. 69-87.*

Duże znaczenie kultury w wychowaniu (również chrześcijańskim) jest nie do zakwestionowania. „Wyraz <kultura> oznacza wszystko, czym człowiek doskonali, rozwija wielorakie uzdolnienia swego ducha i ciała; stara się drogą poznania i pracy poddać sam świat pod swoją władzę; czyni bardziej ludzkim życie społeczne, tak w rodzinie jak i w całej społeczności państwowej przez postęp obyczajów i instytucji; w dziejach swoich w ciągu wieków wyraża, przekazuje i zachowuje wielkie doświadczenia duchowe i dążenia na to, aby służyły one postępowi wielu, a nawet w całej ludzkości” (KDK 53). Kultura zatem jest jedną z form udoskonalania świata oraz udoskonalania samego siebie. Ponadto należy widzieć związek kultury z orędownictwem zbawczym. Fakt powiązania orędownictwa zbawczego z kulturą przemawia za koniecznością

powiązania także wychowania chrześcijańskiego z kulturą, co znalazło wyraz w soborowej Deklaracji o Wychowaniu Chrześcijańskim (DWCH 1), a także w Katechizmie Kościoła Katolickiego (KKK 5; por. CT 18).

Współczesna Europa boryka się z problemem wielokulturowości a tym samym tożsamości a szczególnie tożsamości chrześcijańskiej. Czy lekarstwem na te problemy jest właściwa edukacja religijna? Odpowiedź na te i inne problemy znaleźć można w artykułach: *Wielokulturowość a tożsamość. "Roczniki Pastoralno - Katechetyczne" 2016 z. 11 s. 5-27* oraz

Znaczenie edukacji religijnej w budowaniu tożsamości chrześcijańskiej. „Roczniki Pastoralno – Katechetyczne” 2015 z. 11 s. 19-35; „Przegląd Religioznawczy” 2015 nr 2 (256) s. 269-280.

Życie w społeczeństwie pluralistycznym pod względem religijnym i kulturowym ma nie tylko blaski ale również – zapewne większe – także cienie. Chrześcijaństwo wyróżnia od innych religii jego chrystocentryzm. Jezus Chrystus, określając siebie jako „Drogę, Prawdę i Życie” (J 14,6), wyraźnie wskazał, iż On stanowi centrum, wszystkich istotnych pragnień człowieka: pragnienia pewnej drogi do szczęścia (por. J 14,6), pragnienia prawdy zwłaszcza o istocie szczęścia (por. Łk 12,17) oraz pragnienia życia, które przekracza próg śmierci i będzie trwać wiecznie (por. J 5,24). Wszyscy katolicy są wezwani, „aby z roztropnością i miłością przez rozmowy i współpracę z wyznawcami innych religii, dając świadectwo wiary życia chrześcijańskiego, uznawali, chronili i wspierali owe dobra duchowe i moralne, a także wartości społeczno-kulturalne, które u tamtych się znajdują” (DRN 3). Płaszczyzną dla ożywiania kontaktów społecznych i egzystencjalnych w sytuacji pluralizmu religijnego jest osoba ludzka, sam człowiek jako osoba, jego godność i sytuacja w czasach obecnych, w czasach wielkich przemian i osiągnięć, ale równocześnie w czasach piętrzących się trudności i zagrożeń.

Wielokulturowość nie posiada jednej ideologii i każda z nich wyznacza społecznościom, które ją tworzą, różne warunki bytowania i współistnienia. Żle rozumiany pluralizm kulturowy może przynieść wiele zła, a następuje to przez wymieszanie się kultur, wymazywanie różnic narodowych, etnicznych, społecznych i rasowych, porzuceniem prawdziwych wartości, upadek elit, czy utratę własnej tożsamości. Tożsamość kulturowa, w tym religijna stanowi ogromną wartość zarówno dla poszczególnych jednostek jak i społeczeństw, zwłaszcza nie jako jeden z elementów wspólnototwórczych (nie ma wspólnoty bez tożsamości). Człowiek po utracie tożsamości traci poamięć o sobie, o swoim miejscu na ziemi, w społeczności, w rodzinie, o celu swego życia i o swojej przyszłości.

Drogą do traktowania człowieka przez człowieka jak równego sobie i zdobywania szacunku dla niego, jest budowanie tożsamości chrześcijańskiej, w czym niezmiennie ważną rolę odgrywa edukacja religijna. Problem tożsamości może się wiązać z najpoważniejszymi problemami moralnymi. Mówiąc o tożsamości, zawsze mamy do czynienia z czymś lub kimś względem czego lub kogo podmiot określa ową tożsamość. Tożsamość chrześcijańska kształtuje się podobnie jak tożsamość religijna. Jezus Chrystus dla swoich uczniów, jako podstawowy znak tożsamości, wyznaczył przykazanie miłości. Biblia i doktryna chrześcijańska stanowią podstawę do określenia tożsamości chrześcijańskiej. A fundamentem tej ze tożsamości jest edukacja religijna. U chrześcijanina, który w okresie dorastania dzięki edukacji religijnej odnalazł własną tożsamość, przeżywanie jej stabilizacji następuje w okresie dorosłości, względnie już we

wczesnej dorosłości, kiedy pragnie złączyć ją z tożsamością innej osoby, w sakramencie małżeństwa.

Kolejnym przedmiotem moich głębokich analiz badawczych jest zagadnienie – proegzystencji, znalazło ono swój wyraz w trzech publikacjach, które są potwierdzeniem ważności tego problemu: *Idea proegzystencji elementem łączącym społeczeństwa religijnie zróżnicowane. "Teologia Praktyczna" 2017 t.18 s. 57-72; Proegzystencja wyzwaniem dla człowieka czasów współczesnych. "Roczniki Pastoralno - Katechetyczne" 2017 z. 11 s. 87-104; Idea proegzystencji wartością zasadniczą w życiu wychowawcy. "Paedagogia Christiana" 2/40 (2017) s. 133-156.*

Proegzystencja stanowi wyzwanie dla człowieka czasów współczesnych, których cechą charakterystyczną jest dehumanizacja oraz idąca za nią dechrystianizacja, koncentracja na sobie, zatroskanie o „mieć”, a nie „być”, pogrążenie w materii ze szkodą dla ducha. Ponadto człowiek doświadcza różnych zgrozeń (modernizm i postmodernizm, kryzys kulturowy, głód, nędza, rozchwiana hierachia wartości. Jako warunek zaś przywracania powszechnego braterstwa widzi się szacunek dla drugiego człowieka, a szukać należy go przede wszystkim w Biblii (koncepcja człowieka jako „obrazu Boga”). Natomiast wyzwaniem do wkraczania na drogę miłości jest proegzystencja Chrystusa – miłującego swego Ojca i wszystkich ludzi.

Dla wcielania proegzystencji w życie człowieka, aż do zdobycia przez niego postawy proegzystencjalnej, fundamentalne znaczenie ma hierarchia wartości. Właściwe ułożenie jej wymaga uwzględnienia fundamentalnych pytań dotyczących celu i sensu życia ludzkiego, sensu cierpienia i śmierci; co ważniejsze: czy mieć? czy: być?; dobra materialne czy duchowe? Próbę określenia pojęcia „wartość”, którą najpierw widziano pod pojęciem „dobro”, podejmowali prawie wszyscy filozofowie. Idąc za św. Augustynem, chrześcijanie przyjęli, że *najwyższe miejsce w hierarchii wartości, zajmuje Bóg. On jest najwyższym bytem, niezależnym, absolutnym, przyczyną wszelkiego bytu, najwyższym dobrem i równocześnie przyczyną wszelkiego dobra, a także stanowi ostateczny cel istnienia ludzkiego oraz największe szczęście.* Dla św. Tomasza z Akwinu, Bóg będąc najwyższym dobrem, czystym aktem, jest także pierwszą przyczyną i ostatecznym celem istnienia. Natomiast *najwyższą wartością w świecie materialnym jest człowiek*, który dzięki posiadaniu rozumu i woli jest najdoskonalszym obrazem Boga (św. Augustyn). Koncentrując się na człowieku, istocie cielesno – duchowej, *daje się w nim również zauważyć hierarchię wartości.* W nauczaniu św. Tomasza, osobą jest to, co jest najdoskonalsze w całej naturze. Natomiast św. Augustyn wskazał drogę prowadzącą do osiągnięcia szczęścia, którą jest miłość, gdyż przez miłość, a nie przez wysiłek myśli, można się zbliżyć do Boga. Następnymi są *wartości chrześcijańskie przekraczające rzeczywistość doczesną.* W określeniu "wartości chrześcijańskie" mieszczą się wartości ogólnoludzkie, czyli wartości wyznaczające prawa człowieka, względnie nakazujące dla niego respekt i szacunek. Wychowawca, jako osoba projektująca oddziaływanie, organizująca i odpowiadająca za jego proces i efekty musi mieć przed oczyma nie tylko cel tego procesu, treści przekazywane, strategie, metody, formy, ale przede wszystkim musi koniecznie uwzględniać hierarchię wartości.

Trzeci obszar badawczy - Pedagogika religii jej źródła, podstawy i wymiary

W obszarze tym zamieszczone zostały badania naukowe koncentrujące się wokół elementów strukturalnych pedagogiki religii. Tworzy go jedna monografia oraz pięć artykułów naukowych.

Publikacje trzeciego obszaru badawczego - Pedagogika religii jej źródła, podstawy i wymiary – obejmują następujące pozycje:

1. *Pedagogika religii w relacjach z dyscyplinami teologicznymi*. Lublin 2016 ss. 242.
2. *Dialogiczny wymiar pedagogiki religii*. W: *W trosce o teologię pastoralną i duszpasterstwo*. Red. W. Śmigiel; M. Fiałkowski. Lublin 2013 s. 355-369.
3. *Źródła teologiczne w pedagogice religii*. W: *Kościół komunია i dialog*. Red. P. Kantyka, J. Czerkawski, T. Siemieniec. Kielce 2014 s. 477-492.
4. *Edukacja procesem odnowy życia według pedagogiki religii*. W: *Universitati servens*. Red. J. Walkusz, M. Krupa. Lublin 2014 s. 229-237.
5. *Pedagogika religii wobec pluralizmu religijnego*. "Roczniki Pastoralno - Katechetyczne" 2014 z. 6 s.5-23.
6. *Miejsce antropologii religijnej w pedagogice religii*. W: *Veritas in caritate*. Red. M. Tkaczyk; M. Krupa; K. Jaworski. Lublin 2016 s. 417-425.

Kluczowym przedmiotem moich zainteresowań badawczych jest pedagogika religii. Ważnym zagadnieniem w tym względzie, są relacje pedagogiki religii do innych dyscyplin. Temu zagadnieniu poświęcona jest monografia pt. *Pedagogika religii w relacjach z dyscyplinami teologicznymi*. Lublin 2016 ss. 242.

Pedagogice religii, w ostatnich latach towarzyszy ożywione zainteresowanie zarówno ze strony naukowców jaki i studentów poświęca jej coraz więcej miejsca i uwagi, w różnych ośrodkach naukowych niemal na całym świecie.

Podjęty problem został rozwiązywany w trzech rozdziałach. Rozdział pierwszy, który stanowi niezbędne wprowadzenie do problematyki pedagogiczno - teologicznej niniejszej pracy, jest poświęcony omówieniu podstawowych zagadnień z pedagogiki. Są to: 1) powstanie i rozwój pedagogiki, 2) pedagogika jako dyscyplina naukowa, 3) związki pedagogiki z innymi naukami. „Pedagogika religii, jako dyscyplina naukowa” została zaprezentowana w rozdziale drugim. Przedstawione w nim są następujące zagadnienia szczegółowe: 1) powstanie i rozwój pedagogiki religii; obszar ten obejmuje pedagogikę w Niemczech, w Stanach Zjednoczonych, w Anglii, w Polsce oraz w pozostałych krajach Europy; 2) pojęcie i przedmiot badań pedagogiki religii; 3) jej źródła, cele i zadania oraz metody i teorie; 4) a także, podstawowe pojęcia. Jako wprowadzenie do problematyki tego rozdziału będzie omówione zagadnienie: „Wychowanie religijne centralnym problemem w obszarze zainteresowań chrześcijaństwa”. Rozdział trzeci zatytułowany „Pedagogika religii a katechetyka i pedagogika chrześcijańska – podobieństwa i różnice”, przedstawił pozostałe dwie dyscypliny teologiczne: katechetykę (1. Pedagogia Boże źródłem i wzorem dla katechetyki, 2. Pojęcie katechetyki i jej rys historyczny, 3. Katechetyka w strukturze naukowej, 4. Katechetyka jako pedagogika wiary jej związki z pedagogiką Bożą, 5. Wskazania dla katechezy, katechetów i katechetyki) i pedagogikę chrześcijańską (1. Obowiązek wychowania chrześcijańskiego i jego podmioty, 2. Pedagogika chrześcijańska jako dyscyplina naukowa), aby na końcu zostały wykazane ich wzajemne relacje – podobieństwa i różnice z pedagogiką religii.

Pedagogika religii jako najmłodsza z tych trzech dyscyplin edukacji religijnej, a równocześnie pragnąca określić wśród nich swoje miejsce, swoją specyfikę, swoje związki i odrębności, zasługuje w zmieniających się warunkach społeczno – politycznych, na szczególne zainteresowanie. Dlatego też, w niniejszym opracowaniu zostały omówione takie zagadnienia jak:

a) pedagogika jako nauka (definicja pedagogiki, jej powstanie i rozwój, jej przedmiot, metody badań, podstawowe pojęcia), jej związek z innymi naukami (z socjologią, psychologią, filozofią, epistemologią, teologią), wymienione zostały również jej subdyscypliny, dziedziny wiedzy oraz działy, prądy i kierunki (rozdział I).

b) Analiza licznych definicji pedagogiki religii, pozwoliła na określenie tej dyscypliny naukowej – w sposób najbardziej zwięzły - jako „naukę o wychowaniu, która uwzględnia wartości religijne”. Wyrażając tę prawdę nieco szerzej, należy stwierdzić, że pedagogika religii, jest to dyscyplina naukowa pedagogiki i teologii, czyli taki kierunek w myśli pedagogicznej, który podkreśla znaczenie religii dla całościowego wychowania człowieka.

c) Pedagogika religii w takim ujęciu, czyli jako dyscyplina naukowa pedagogiki i teologii, zakorzeniona w chrześcijańskim systemie wychowawczym, ma swoją historię. Jako swój przedmiot badań widzi ogół procesów edukacji i socjalizacji religijnej w Kościele, w rodzinie, w szkole i w społeczeństwie. W swoich zaś badaniach o charakterze interdyscyplinarnym, poszerzając zakres samej pedagogiki, wykorzystuje metody badań teologicznych, humanistycznych i społecznych (m. in. metody empiryczne – ilościowe i jakościowe). Biorąc natomiast pod uwagę źródła pedagogiki religii, to oprócz szerokiego nurtu humanistycznego, bardzo ważne są dla niej źródła religijne i teologiczne, do których należy przede wszystkim Objawienie (Pismo święte i Tradycja) i Magisterium Ecclesiae. Ponadto pedagogika religii jak każda dyscyplina naukowa ma również swoje określone cele i zadania.

d) Pedagogika religii wykorzystuje pojęcia z pedagogiki, a zwłaszcza takie jak: pedagogika, wychowanie, kształcenie, samowychowanie i samokształcenie. Oprócz wymienionych, posiada także swoje pojęcia, a mianowicie: religia i religijność, edukacja religijna – wychowanie religijne, socjalizacja religijna, teologia, Kościół, rodzina, społeczeństwo, chrześcijaństwo, katolicyzm.

e) Nazwa „pedagogika religii” ma już swoją ponad wiekową historię (1889 rok) i w swoich początkach oznaczała naukę o religii, będącą subdyscypliną teologii pastoralnej praktycznej, która wykorzystuje wiedzę pedagogiczną. W Polsce pojęcie „pedagogika religii” pojawiło się dopiero w latach 90-tych XX wieku.

5. Pedagogika religii mimo swojej historii, autonomii, własnej tożsamości i oryginalności w sposobie podejmowania problematyki, własnego ustawienia punktów wyjścia (najpierw są ludzkie uwarunkowania edukacji religijnej, a następnie Objawienie i Magisterium Kościoła), a także rodzaju pytań stawianych, ma ściśle relacje z pedagogiką chrześcijańską i z katechetyką. To sprawia, że te trzy dyscypliny o profilu pedagogicznym i teologicznym, są bardzo bliskie sobie:

a) pedagogika religii, pedagogika chrześcijańska i katechetyka mają wspólny cel, jakim jest edukacja uwzględniająca wartości religijne, a także mają wiele kart wspólnej historii;

b) te trzy dyscypliny naukowe mają podobne, a nawet tożsame źródła, do których się odwołują oraz punkty wyjścia. Stanowi je Objawienie (Pismo święte i Tradycja) i Magisterium Kościoła. Mają również tożsame uwarunkowania cywilizacyjno-kulturowe, do których należą między innymi wizja człowieka, jego godności wynikającej już przez sam fakt stworzenia go na „obraz Boży”;

c) fundamentalne oraz inspirujące znaczenie dla pedagogiki religii, pedagogiki chrześcijańskiej i katechetyki ma pedagogia Boża polegająca na tym, że Bóg, jako idealny Wychowawca, przyjmuje człowieka takiego jakim on jest, wyzwala go z więzów zła, przyciąga do siebie więzami miłości, pomaga mu wzrastać w sposób stopniowy i cierpliwy do dojrzałości wolnego syna, wiernego i posłusznego Jego słowu;

d) każda z trzech wspomnianych dyscyplin naukowych, może znaleźć wsparcie i czerpać ze wspólnego źródła, jakim jest Dekret o Wychowaniu chrześcijańskim *Gravissimum educationis*, Soboru Watykańskiego II;

e) system chrześcijańskiego wychowania opracowany przez Stefana Kunowskiego, jest równie ważny dla pedagogiki religii, jak i pedagogiki chrześcijańskiej oraz katechetyki.

6. Pomimo istniejących bliskich związków między tymi trzema dyscyplinami pedagogiki i teologii, należy widzieć także pewne różnice szczególnie w zakresie pojęciowym i badawczym. Nakazują one traktować pedagogikę religii, pedagogikę chrześcijańską i katechetykę, jako dyscypliny autonomiczne, które mogą obok siebie istnieć, nie wchodząc sobie wzajemnie na własne obszary badawcze, ale wzajemnie się wspierać w dążeniu do osiągnięcia wspólnego celu.

7. Pedagogika religii, jako dyscyplina naukowa jest najmłodsza w rodzinie dyscyplin edukacji religijnej, wyrosła na gruncie pedagogiki i teologii. Dlatego też, domaga się życzliwego potraktowania, a nawet specjalnych względów ze strony katechetyki i pedagogiki chrześcijańskiej.

Pragnieniem mym jest by, podane w dużym skrócie zagadnienia poruszane w książce pt. „Pedagogika religii w relacjach z dyscyplinami teologicznymi”, stały się przyczynkiem i zachętą nie tylko do zapoznania się z nimi w pełnym wymiarze, ale także by do nich wracać na poszczególnych etapach swojego dojrzewania do chrześcijańskiej pełni w Chrystusie.

Trzeci obszar badawczy – Pedagogika religii jej źródła, podstawy i wymiary, oprócz zaprezentowanej monografii, wypełnia pięć artykułów naukowych.

Zagadnieniem stanowiącym przedmiot moich zainteresowań badawczych w tym obszarze jest: *Dialogiczny wymiar pedagogiki religii. W: W trosce o teologię pastoralną i duszpasterstwo. Red. W. Śmigiel; M. Fiałkowski. Lublin 2013 s. 355-369.*

Współczesna pedagogika religii kładzie duży nacisk na znaczenie godności ludzkiej, opierając się przede wszystkim na przesłankach teologii stworzenia i usprawiedliwienia. Stąd przedmiotem zainteresowania tej dziedziny wiedzy jest dialog. Dialog bowiem stanowi najważniejszą czynność w procesie „stawania się” osobą. Przez słowo wypowiedziane im urzeczywistnione toczy się dialog osobowy Boga z człowiekiem. Bóg chrześcijan jest Bogiem mówiącym, dialogującym. Należy podkreślić rolę czteropłaszczyznowego dialogu w integracji dojrzałej osobowości, która się kształtuje

przez całe życie osoby. Pierwsza płaszczyzna to integracja osobowości prze dialog z samym sobą (dialog wewnętrzny); druga – przez dialog z drugą osobą; trzecia – przez dialog ze społeczeństwem i światem; czwarta płaszczyzna – to integracja dojrzałej osobowości przez dialog z Bogiem.

Jednym z niezwykle istotnych problemów badawczych odnoszących się do pedagogiki religii jest pytanie o jej źródła teologiczne. Odpowiedź na to pytanie można znaleźć w artykule: *Źródła teologiczne w pedagogice religii. W: Kościół komunია i dialog. Red. P. Kantyka, J. Czerkowski, T. Siemieniec. Kielce 2014 s. 477-492.*

Pedagogika religii uwzględnia w swojej metodologii zarówno specyfikę pedagogiczną jak i teologiczną. Jest zatem świadoma korzystania z teologicznych źródeł: Objawienia Bożego i Magisterium Ecclesiae. Dzięki temu ta dyscyplina naukowa może stosować swoiste kryteria poznawcze i związane z nimi przesłanki o charakterze ontologicznym, antropologicznym, teoriopoznawczym i aksjologicznym. W ten sposób konfrontuje ze sobą wykładnie pedagogiczne i teologiczne, a tym samym wykracza zarówno poza prymat ujęcia katechetycznego w tradycyjnej katechetyce, jak i poza deprecjonowanie perspektywy teologicznej w pedagogice szkolonej.

Kolejnym przedmiotem analizy badawczej jest pytanie o stosunek pedagogiki religii do pluralizmu religijnego. Problem ten został przeanalizowany w artykule: *Pedagogika religii wobec pluralizmu religijnego. "Roczniki Pastoralno - Katechetyczne" 2014 z. 6 s.5-23.*

Wielość religii stanowi poważny problem dla ludzi wierzących, wyznających jedną religię i spotykających się z wyznawcami innych religii, którzy również uznają swoje religie za prawdziwe. Równouprawnione traktowanie wszystkich religii – zwłaszcza z racji społecznych – nie jest słuszne. Oznaczałoby to bowiem także aprobatę dla każdej formy religijności: dla ruchów satanistycznych, sekt religijnych o charakterze rasistowskim, sekt neopogańskich, astrologii, itp. Kościół dostrzega i szanuje wiele prawdziwego dobra w hinduizmie, buddyzmie, islamie i w religii żydowskiej. W dialogu z przedstawicielami religii pozachrześcijańskich chodzi o wzajemną wymianę wszystkich religijnych wartości, które mogą wzbogacić wyznawców innych religii. Religie i kulturowe formy pluralizmu stanowią różnorodne wyzwania dla edukacji religijnej i pedagogiki religii. Proponowana „globalna pedagogika religii”, sprowadzająca do wspólnego mianownika myślenie i działanie w kategoriach międzynarodowych, w zakresie globalnym, jest nie do zrealizowania.

Funkcja edukacji w świetle pedagogiki religii stanowi kolejny przedmiot moich dociekań badawczych. Potwierdza to artykuł: *Miejsce antropologii religijnej w pedagogice religii. W: Veritas in caritate. Red. M. Tkaczyk; M. Krupa; K. Jaworski. Lublin 2016 s. 417-425.*

Pedagogika religii w swoich badaniach naukowych, stojąc na stanowisku całościowego rozumienia edukacji, tzn. łącznie z wychowaniem estetycznym, moralnym i religijnym, przyjmuje u swoich podstaw określone założenia antropologii opartej na fundamencie religijnym. Człowiek bowiem, w założeniach tejże dyscypliny naukowej, jako istota w swojej naturze zraniona i niedoskonała, nie osiągnie doskonałości sam z siebie bez ingerencji z zewnątrz. Stąd konieczność uwzględnienia w edukacji czynnika religijnego, który jest różny w różnych religiach i wyznaniach religijnych. Jako

zadanie człowieka na ziemi, pedagogika religii widzi jego odpowiedzialność za świat i rozwój ku doskonałości. Procesem, który prowadzi do odnowy życia według pedagogiki religii jest edukacja. Dyscyplina ta ujmuje edukację całościowo. Wskazuje na jej wymiar ontyczny, a także widzi w niej również proces prowadzący odnowy życia. Nadanie edukacji wymiaru ontycznego nie ogranicza jej zadań tylko do wykształcenia i wychowania człowieka, ale prowadzi głębiej, aż do zmiany jakości jego życia.

5. WSKAZANIE OSIĄGNIĘCIA NAUKOWEGO

5.1. TYTUŁ OSIĄGNIĘCIA NAUKOWEGO:

„Wychowanie chrześcijańskie szansą integralnego rozwoju człowieka. Studium z pedagogiki religii”. Kraków 2019.

Istniejąca pilna potrzeba refleksji nad człowiekiem ujmowanym integralnie, jako bytu cielesno – duchowego, osobowego z poczuciem swojej godności, bytu wolnego i odpowiedzialny za swoje czyny, a także - refleksji nad jego rozwojem i wychowaniem, wynika z kryzysu, jaki dotyka szczególnie ludzi młodych, w wielu wymiarach życia, a przede wszystkim w wymiarze religijnym, moralnym i społecznym.

Wszystko, co dotyczy człowieka, a tym samym również wychowania napotyka na czynniki zarówno wspierające, ale również szkodliwe. Ma to związek ze ścisłym powiązaniem wychowania ludzkiego z procesami rozwoju kulturowego, społecznego, politycznego czy gospodarczego. Czasy obecne przyniosły wychowaniu, a zwłaszcza wychowaniu chrześcijańskiemu wielu przeciwników, a zwłaszcza: relatywizm, liberalizm, modernizm, postmodernizm, antypedagogika, tzw. neutralność światopoglądowa, ideologia gender, kryzys kulturowy.

Odpowiedzią na wymienione oraz jeszcze inne zagrożenia dla wychowania chrześcijańskiego, a tym samym i dla rozwoju człowieka jest wyposażenie procesu wychowania chrześcijańskiego w to wszystko, co jest konieczne, aby było ono wychowaniem kompletnym, prawdziwym, objęło całego człowieka i osiągnęło swoją głębię. Te wymagania spełnić może chrześcijańskie wychowanie. I tak zrodził się problem wymagający głębokiej naukowej refleksji, którego materialnym zwieńczeniem jest monografia pt.: „Wychowanie chrześcijańskie szansą integralnego rozwoju człowieka. Studium z pedagogiki religii”.

Problem pracy zaprezentowany w jej temacie, związany ściśle z postawionymi konkretnymi celami nie był do tej pory przedmiotem badań naukowych. Jest rzeczą oczywistą, że niektóre elementy w nim zawarte, zostały zamieszczone w artykułach różnych autorów, a nawet doczekały się gruntownych opracowań. Nie powstała jednak monografia o zwartej całości, oparta na solidnych fundamentach i wyposażona w wielość ujęć odpowiadających strukturze człowieka. Zatem przedstawiona monografia jest oryginalna i praktyczna, ze względu na możliwość wykorzystania wyników badań

w praktyce wychowawczej, co świadczy także o jego aktualności. Czasy współczesne bowiem stają coraz bardziej wymagające od chrześcijan autentyczności i świadectwa życia, a to wiąże się bezpośrednio z odpowiednim wychowaniem chrześcijańskim i integralnym rozwojem człowieka. Owocem takiego wychowania i jego wymiernym efektem, jest życie wartościami chrześcijańskimi.

Literatura przedmiotu badań czyli dotycząca samego wychowania, bez określenia jego kierunku, jest imponująca. A dochodzi jeszcze ukierunkowanie wychowania na jego konfesyjność, a konkretnie – chrześcijaństwo, tj. wychowanie i rozwój religijny, wychowanie do modlitwy, wychowanie (formacja) do uczestnictwa w liturgii, wychowanie i rozwój oraz formacja moralna, wychowanie w kierunku rozwoju cnót, wychowanie do życia społecznego, a także do życia fizycznego. Do opracowania zapowiadanego problemu zostały wykorzystane odpowiednie źródła: Pismo święte Starego i Nowego Testamentu, Dokumenty Soboru Watykańskiego II, nauczanie papieży, Stolicy Apostolskiej, Episkopatu Polski, a także dokumenty państwowe.

W realizacji podjętego problemu wykorzystana została metoda hermeneutyczna, historyczna, i porównawcza przy zastosowaniu techniki analizy i syntezy. Opracowanie wychowania chrześcijańskiego jako szansy dla integralnego rozwoju człowieka wymagało, aby ujęte w nim zagadnienia zawrzeć w pięciu rozdziałach, logicznie ze sobą powiązanych.

Rozdział pierwszy wprowadza w wychowanie chrześcijańskie, koncentrując się na wartościach chrześcijańskich. Omówione są w nim trzy kwestie: pojęcie, rodzaje i zagrożenia wartości chrześcijańskich (1), antroposfera aksjologiczna wychowanka (2) oraz wychowanie chrześcijańskie i jego rozwój (3). Wychowanie chrześcijańskie czyli towarzyszenie wychowankowi przez wychowawcę w procesie jego integralnego rozwoju chrześcijańskiego, wymaga od wychowawcy wskazania młodemu człowiekowi trwałych fundamentów pod ten proces. To zadanie spełnia drugi rozdział pracy, który otrzymał tytuł: „Podstawy wychowania chrześcijańskiego w integralnym rozwoju człowieka”. Te podstawy w układzie logicznym, to: 1) podstawy biblijno-teologiczne; 2) podstawy filozoficzne: tomizm, personalizm, antropologia, humanizm; 3) chrześcijańskie wzory osobowe. Trwałe fundamenty dostarczają wychowankowi fundamentalnych prawd: o Bogu, o człowieku, o sensie życia, sensie przeżywanych niepowodzeń, o sensie śmierci, o wieczności dobrej lub złej po śmierci. „Elementy struktury procesu wychowania chrześcijańskiego w perspektywie integralnego rozwoju człowieka”, stanowią treść rozdziału trzeciego. Spośród wielu elementów tego wychowania zaprezentowano i omówiono następujące: 1) podmiot i przedmiot wychowania chrześcijańskiego; 2) elementy dydaktyczne wychowania chrześcijańskiego; 3) czynniki i składniki struktury wychowania chrześcijańskiego; 4) cele wychowania chrześcijańskiego. Obszar rozdziału czwartego wypełniają zasadnicze składniki wychowania chrześcijańskiego, a wśród nich: wychowanie i rozwój religijny, wychowanie do modlitwy, wychowanie (formacja) do uczestnictwa w liturgii, wychowanie (formacja) moralne, wychowanie ukierunkowane na rozwój cnót, wychowanie do życia społecznego (socjalizacja) oraz wychowanie fizyczne, jako podłoże integralnego rozwoju. Zaplanowane umieszczenie wychowania

fizycznego na ostatnim miejscu nie jest degradacją, ale wprost przeciwnie, jest podkreśleniem konieczności jego obecności – chociaż w różnej formie i zakresie - we wszystkich poprzedzających je wymienionych rodzajach wychowania. Dla czynności i przeżyć duchowych sprawne ciało jest środkiem ich wyrazu. W rozdziale ostatnim pt. „Wychowanie chrześcijańskie oraz integralny rozwój człowieka wyzwaniem dla współczesnej szkoły” (V), zamieszczone zostały następujące zagadnienia: kryzys aksjologiczny zjednoczonej Europy (1); podstawowe założenia edukacyjne Unii Europejskiej (2); niedomagania wychowawcze współczesnej szkoły (3).

5.2. AUTOR, ROK WYDANIA, NAZWA WYDAWNICTWA, RECENZENCI WYDAWNICZY.

Helena Słotwińska, Kraków 2019, Oficyna Wydawnicza IMPULS,

Recenzentami wydawniczymi mojej publikacji są: p. prof. dr hab. Krystyna Chałas; ks. prof. dr hab. Jerzy Bagrowicz.

Z recenzji p. prof. dr hab. Krystyny Chałas: „Recenzowane opracowanie jest unikatowym dziełem wnoszącym cenny wkład do polskiej myśli naukowej w zakresie pedagogiki, w tym pedagogiki religii. Na temat wychowania chrześcijańskiego powstało wiele opracowań. „Wpisują” się one głównie w teologię. Istniejące opracowania o charakterze pedagogicznym mają charakter jednostronny, wąski, bez gruntowej podstawy teologicznej. To jednostronne podejście do problemu „przełamuje” recenzowane opracowanie. I to stanowi zasadniczą jego wartość.

Autorka w sposób wielostronny ukazuje wychowanie chrześcijańskie integrując wiedzę teologiczną, filozoficzną, pedagogiczną, posługując się przy tym również wiedzą psychologiczną, socjologiczną, historyczną. W ten sposób praca ma charakter interdyscyplinarny, ale ta interdyscyplinarność zorientowana jest na wychowanie chrześcijańskie i integralny rozwój człowieka. Takie podejście przesądza o usytuowaniu jej na gruncie pedagogiki, wnosząc tym samym cenny wkład naukowy do tej dyscypliny.

Wielostronne ukazanie wychowania chrześcijańskiego w perspektywie integralnego rozwoju ma również niezwykle cenny walor praktyczny. Po raz pierwszy w polskiej myśli pedagogicznej została stworzona teoretyczna podstawa realizacji nadrzędnego celu reformującej się szkoły w Polsce, którym jest integralny rozwój ucznia. Jest to niezwykła wartość recenzowanego opracowania. Ze względu na te dwa aspekty: naukowy i praktyczny wartość tej pracy jest ponadczasowa”.

Z recenzji ks. prof. dr hab. Jerzego Bagrowicza: „Owocem gigantycznej pracy analizy bogatych źródeł chrześcijańskiej tradycji wychowawczej oraz zgromadzonej niezwykle szerokiej literatury przedmiotu i pomocniczej jest bardzo obszerna monografia na temat znaczenia wychowania chrześcijańskiego w integralnym rozwoju człowieka. (...) Z jednej strony można powiedzieć, że zbyt obszerna, ale z drugiej strony dzięki temu czytelnik pracy znajdzie w niej bogactwo materiału, wiele informacji i refleksji ważnych w studium pedagogiczno-religijnym.

Otrzymaliśmy nie tylko monografię na temat roli i znaczenia wychowania chrześcijańskiego dla integralnego rozwoju człowieka, ale i także uporządkowany wykład na temat zagadnień istotnych dla pracy wychowawczej Kościoła. Owoc benedyktyńskiej pracowitości Autorki oraz jej kompetencji będzie bardzo potrzebnym narzędziem pracy

nie tylko dla pracowników naukowych i studentów poświęcających się studiom nad szeroko rozumianym wychowaniem chrześcijańskim, ale także pomocą dla wszystkich, których interesuje problematyka przekazu wiary i wychowania, a zwłaszcza dla tych, którzy na co dzień w praktyce podejmują trud nauczania i wychowania w dzieci i młodzieży oraz formacji dorosłych w zespołach i wspólnotach religijnych”.

5.3. CEL NAUKOWY, WYNIKI I ICH EWENTUALNE WYKORZYSTANIE

Celem przedstawianego opracowania jest ukazanie potencjału edukacyjnego i aksjologicznych podstaw w wychowaniu chrześcijańskim, oraz wykazanie związku jaki istnieje między tym wychowaniem a integralnym rozwojem człowieka.

Analiza zebranego materiału pod kontem jego przydatności w wychowaniu chrześcijańskim dla integralnego rozwoju człowieka, wykazała, że czymś wyróżniającym wychowanie chrześcijańskie (jego specyfika) od każdego innego jest priorytet duchowości i transcendencji w stosunku do elementów materialnych. Priorytet ten tworzą: podmiot i przedmiot wychowania chrześcijańskiego, chrześcijańskie wartości oraz cele, podstawy i składniki tego wychowania. Potwierdzają to następujące tezy:

** Priorytet duchowości i transcendencji w stosunku do elementów materialnych, decyduje o integralności wychowania i rozwoju człowieka.* Prawdziwym w całej pełni wychowaniem, jest wychowanie chrześcijańskie. Jest ono usprawnianiem w pełni i ku pełni człowieczeństwa, a to z kolei implikuje personalny i integralny, obejmujący wszystkie sfery człowieka (tj. cielesną, psychiczną i duchową), charakter procesu wychowawczego, a także jego aksjologiczne ugruntowanie. Tego rodzaju wychowanie posiada przewagę składników reprezentujących stronę duchową człowieka, jak np. wychowanie religijne, wychowanie do modlitwy, do uczestnictwa w liturgii, wychowanie ukierunkowane na rozwój cnót, wychowanie moralne, wychowanie do życia społecznego, wychowanie fizyczne.

** Podmiot i przedmiot wychowania chrześcijańskiego, stanowią elementy warunkujące proces wychowawczy.* Podmiotem wychowania jest wychowawca (pierwszym - rodzice) chrześcijański wraz z wychowankiem. Wychowawca jako podstawę chrześcijańskiej antropologii wychowawczej powinien mieć chrześcijański obraz człowieka stworzonego na obraz i podobieństwo Boga, w relacji dialogu z Bogiem. Jego zasadniczym zadaniem jest pobudzanie rozwoju wychowanka swoim własnym życiem.

** Wartości chrześcijańskie są zawsze obecne w procesie wychowania prowadzącym do pełni człowieczeństwa i integralnego rozwoju człowieka.* W określeniu „wartości chrześcijańskie” mieszczą się wartości ogólnoludzkie, czyli wartości wyznaczające prawa człowieka oraz podkreślające jego godność, z której wynikają: prawo do życia, wolności osobistej, do prawdy, do wolności słowa, sumienia, prawo do pracy, godziwej zapłaty i odpoczynku, itp., ale to nie wszystko. Wartości chrześcijańskie, stanowią najbardziej charakterystyczny dorobek intelektualny i duchowy, który ukształtował tożsamość europejską na przestrzeni wieków i należą do skarbów kultury tego kontynentu.

** Cele wychowania chrześcijańskiego, stanowią elementy nadające mu właściwy kierunek.* W wychowaniu chrześcijańskim najwyższym dobrem (wartością), do którego ma doprowadzić wyznaczony cel jest Bóg.

**Cele wychowania chrześcijańskiego* powinny uwzględniać cztery aspekty: rozwojowy (biologiczny), społeczny, kulturowy i religijny - pobudzanie do sensownego życia. *Wychowanie chrześcijańskie* – kierując się tak wzniosłymi celami - prowadzi do pełnego rozwoju osoby ludzkiej, czyli do harmonijnego rozwijania właściwości fizycznych, moralnych, intelektualnych oraz do ukształtowania człowieka doskonałego, uspołecznionego i apostołskiego w procesie chrystianizacji współczesnego świata i domaga się solidnych moralnych podstaw chrześcijańskich.

**O specyfice wychowania chrześcijańskiego decydują jego podstawy:*

- *Podstawy biblijno-teologiczne, są pierwszą warstwą i stanowią oparcie dla pozostałych podstaw wychowania chrześcijańskiego i rozwoju człowieka.* W historii zbawienia wyróżniają się dwa kluczowe tematy biblijno - teologiczne: temat wyboru i temat przymierza. Trzecim ważnym tematem biblijno-teologicznym jest fundamentalna prawda o człowieku, obecna już w pierwszej księdze Starego Testamentu, ukazująca człowieka w swojej niezwyklej godności, jako "obraz i podobieństwo Boga" (Rdz 1,26-27).

- *Podstawy filozoficzne, które tworzą: filozofia tomistyczna (tomizm), personalizizm chrześcijański, antropologia chrześcijańska oraz humanizm chrześcijański, są potwierdzeniem i utwaleniem podstaw biblijno-teologicznych.*

- *Chrześcijańskie wzory osobowe stanowią potwierdzenie sukcesu wychowania chrześcijańskiego w integralnym rozwoju człowieka.* Problem istnienia autentycznych wzorów osobowych jest tym bardziej ważny, że obecnie oprócz zagrożenia dla wartości chrześcijańskich, istnieje niebezpieczeństwo związane z pojawianiem się we współczesnej kulturze „autorytetów bezosobowych”, które propagują konsumpcyjny styl życia, a nawet kreują wręcz postawy nihilistyczne. Prawdziwym skarbcem wzorów osobowych jest Biblia.

**Składniki wychowania chrześcijańskiego (wychowanie i rozwój religijny; wychowanie do modlitwy; wychowanie [formacja] do uczestnictwa w liturgii; wychowanie [formacja] moralne; wychowanie ukierunkowane na rozwój cnót; wychowanie do życia społecznego [socjalizacja]; wychowanie fizyczne jako podłoże integralnego rozwoju), umożliwiające doprowadzenie wychowanka do integralnego rozwoju stanowią niezwykłą wartość.*

- *Wychowanie religijne jako odpowiedź na wymagania religijności człowieka otrzymanej wraz ze swoją naturą.* Człowiek ze swojej natury jest istotą religijną. Fakt, iż wychowanie religijne prowadzi do pełnego rozwoju osoby ludzkiej, jest czymś oczywistym, ale ponadto wprowadza ono ochrzczonych stopniowo w tajemnicę zbawienia, a przede wszystkim - w świadomość otrzymanego daru wiary. Proces kształcenia człowieka w kierunku podobieństwa Bożego dokonuje się przez jego formowanie mocą nowego życia, otrzymanego na chrzcie świętym. Formacja zaś realizuje się tylko wtedy, gdy wychowanie sięga do najgłębszych tajników osobowości i aktywizuje je.

- *Modlitwa człowieka pierwszym przejawem religijności.* Wychowanie do praktykowania modlitwy wiąże się z wprowadzaniem człowieka w jej istotę, z której wynika, że jest ona osobowym spotkaniem z Bogiem, prowadzonym w formie nadprzyrodzonego dialogu, który prowadzi do komunii z Nim w wierze, nadziei i miłości oraz otwarciem się na Jego działanie. Jest ona jednocześnie najistotniejsza formą kultu

Boga, do którego człowiek jest zobowiązany na mocy chrztu. Modlitwa to również czas łaski i zaspokajania najgłębszych pragnień i potrzeb człowieka.

- *Wychowanie (formacja) do uczestnictwa w liturgii jest wprowadzeniem człowieka do źródła i na szczyt życia chrześcijańskiego.* Wychowanie chrześcijanina do uczestnictwa w liturgii jest wprowadzeniem go w znajomość istoty liturgii oraz w jej sprawowanie w sposób świadomy, czynny i owocny. Obszar liturgii, wypełniają: Liturgia Eucharystii (Msza święta) i pozostałych sakramentów, Liturgia sakramentaliów, Liturgia godzin, Liturgia roku liturgicznego.

- *Wychowanie (formacja) moralne prowadzi do respektowania prawa, którego strażnikiem jest prawidłowo funkcjonujące sumienie, u samych podstaw integralnego wychowania.* Punktem wyjścia dla moralności chrześcijańskiej jest przeświadczenie, że wymagania jakie stawia ona człowiekowi nie pochodzą ani z samowoli Boga, ani z wymyślonych nakazów Kościoła, lecz wynikają z obiektywnej rzeczywistości bytu, czyli działanie moralne człowieka ma zdążać ku temu, aby był on istotnie coraz bardziej człowiekiem. Wobec tego chrześcijanin przyjmuje wezwania moralne Boga jako szansę urzeczywistniania siebie, stawania się bardziej człowiekiem, nowym człowiekiem czyli w całej pełni tą istotą stworzoną na „obraz i podobieństwo Boga”.

- *Wychowanie ukierunkowane na rozwój cnót, ukierunkowuje życie na nabywanie cnót oraz ich rozwój, wzrastanie do pełni człowieczeństwa, integralnego rozwoju.* Cnotą nazywa się stałą dyspozycję wewnętrzną usprawniającą do moralnie dobrego działania. Natomiast cnota rozumiana jako pewien sposób wychowania, to stałe dążenie do dobrego zachowania i działalności etycznej, czyli proces, w którym ważną rolę odgrywa dynamiczne praktykowanie etycznie dobrych czynów. Wśród cnót rozróżnia się: *cnoty naturalne, ludzkie*: wrodzone i nabyte - moralne i kardynalne oraz *cnoty nadprzyrodzone*: trzy cnoty teologiczne (teologalne) – boskie: wiara, nadzieja i miłość a także dary Ducha Świętego.

- *Wychowanie do życia społecznego (socjalizacja) stanowi „szkołę” przygotowującą do wychowania chrześcijańskiego oraz integralnego rozwoju człowieka.* Człowiek zawdzięcza społeczeństwu przede wszystkim możliwość osiągnięcia pełnej dojrzałości biologicznej, a także obudzenia w sobie, rozwoju i zaspokajania wyższych potrzeb: poznawczych, estetycznych, społecznych, moralnych i religijnych. Przede wszystkim poprzez stosunek do drugiej osoby oraz do społeczeństwa, urzeczywistnia się człowiek jako osoba. Wzajemne relacje człowieka i społeczeństwa przekładają się w wychowaniu chrześcijańskim na relacje istniejące między chrześcijaninem a ludem Bożym – Kościołem.

- *Wychowanie fizyczne stanowi podłoże integralnego rozwoju.* Z wychowania fizycznego (sportu i turystyki), które stanowi samo w sobie wartość, jak z urodzajnej gleby „wyrastają”, a raczej odkrywane są w nim, różne wartości, aż do wartości najwyższych, transcendentalnych, wspierających integralny rozwój człowieka. W wychowaniu fizycznym bardzo wcześnie akcentowano jego integralność, czyli kształtowanie człowieka nie tylko pod względem fizycznym, ale także - umysłowym i moralnym, na podstawie jedności jego osobowości.

Pozostałymi elementami wchodzącymi w zakres wychowania chrześcijańskiego jako szansy na integralny rozwój osoby są: *antroposfera aksjologiczna wychowanka; składniki i czynniki struktury procesu wychowania chrześcijańskiego i elementy dydaktyczne wychowania chrześcijańskiego*:

* *Antrospofere aksjologiczną wychowanka*, czyli ukierunkowanie na wartości, będące wychowywaniem przez świadectwo, stanowią przede wszystkim rodzina, Kościół (parafia) i szkoła (Państwo), a także grupy rówieśnicze, harcerstwo, kościelne ruchy i stowarzyszenia religijne oraz media, a zwłaszcza media katolickie.

* *Składniki i czynniki struktury procesu wychowania chrześcijańskiego stanowią elementy wspierające rozwój człowieka*. Cztery podstawowe składniki procesu wychowania i rozwoju to: „bios”, „ethos”, „agos”, „los”; natomiast: „hisis”, „ethos”; „logos”, albo „czynniki wewnętrzne”, „zewnątrzne” i „osobowościowe” stanowią czynniki rozwojowe. Według chrześcijańskiej teorii zarówno składniki rozwojowe, jak i czynniki sprawcze i rozwojowe czynią proces dobrze wspierającymi się działaniami rozgrywającymi się w podmiocie dla jego dobra.

* *Wyróżnia się elementy dydaktyczne wychowania chrześcijańskiego*. W procesie wychowania chrześcijańskiego, oprócz elementów zasadniczych, takich jak: podmiot i przedmiot oraz składniki i czynniki struktury wychowania, ważną rolę odgrywają również elementy dydaktyczne: metody i techniki, style, modele oraz strategie wychowania.

Oddzielnego potraktowania wymaga szkoła jako miejsce chrześcijańskiego wychowania i rozwoju. Współczesna szkoła, często jest miejscem zmagania, przeciągania na swoją stronę i podporządkowania jej celów wymaganiom społecznym lub politycznym ze stratą dla celu zasadniczego, jakim jest wspieranie ucznia w wychowaniu opartym na urzeczywistnianiu wartości chrześcijańskich, wspierających integralny rozwój jego osoby. Przedłożone opracowanie stanowi próbę ukazania w czym wyraża się potencjał edukacyjny wychowania chrześcijańskiego jako czynnika integralnego rozwoju. Powinno stać się ono źródłem inspiracji do dalszych poszukiwań i twórczych odkryć dla dobra i rozwoju człowieka.

Opracowanie to nie zamyka analizowanego problemu lecz otwiera na dalszą penetrację natury naukowej i praktycznej. Zasadnym staje się podjęcie dalszych badań nad:

- współczesnymi przemianami i uwarunkowaniami wychowania chrześcijańskiego w Polsce, Europie i świecie,
- wychowaniem chrześcijańskim w rodzinie i szkole jako wspólnym celu;
- metodycznym wspieraniem wychowania chrześcijańskiego w aspekcie uczestnictwa, towarzyszenia, wspólnotowości;
- animacją społeczno - kulturową do urzeczywistniania wartości chrześcijańskich;
- samowychowaniem i formacją młodzieży w perspektywie wartości chrześcijańskich;
- sposobami kreowania tożsamości chrześcijańskiej i integralnego rozwoju.

Podjęcie tych i innych zagadnień przyczyni się do rozwoju pedagogiki personalistycznej, pedagogiki chrześcijańskiej, pedagogiki religii.

6. DZIAŁALNOŚĆ DYDAKTYCZNA

Doświadczenia dydaktyczne zdobywałam w pracy ze studentami Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego prowadząc zajęcia zarówno teoretyczne jak i praktyczne od roku 1996. Zajęcia dydaktyczne prowadzę na kursie magisterskim jak i na studiach

doktoranckich, są to wykłady z: metodyki, dydaktyki, pedagogiki religii a także z katechetyki i teologii znaków i symboli.

Innym obszarem mojej działalności dydaktycznej było kształcenie nauczycieli religii w ramach Podyplomowych Kwalifikacyjnych Studiów Katechetycznych, których byłam twórcą i kierownikiem w latach 2006-2011.

Byłam również zapraszana do prowadzenia zajęć w ramach kursów dokształcających dla nauczycieli, organizowanych przez ośrodki doskonalenia nauczycieli, bądź kuratoria. Większość szkoleń miała na celu podnoszenie kwalifikacji pedagogicznych nauczycieli.

W obszarze dydaktyki i nauki nowy etap nastąpił po uzyskaniu przeze mnie stopnia doktora habilitowanego. W prowadzonych pod moim kierunkiem pracach doktorskich w przeważającej mierze podejmowane są tematy styku wychowania i religii, bądź też w strukturze i treści dysertacji wprost pojawiały się kwestie ważne dla wychowania. Wykaz takich tematów prac doktorskich podaję w wykazie załącznika 3.

Ponadto moja działalność dydaktyczna odzwierciedla się także w pełnionej przez mnie roli recenzenta w przewodach doktorskich, habilitacyjnych jak również do tytułu profesora, w różnych ośrodkach naukowych w Polsce wykaz w załączniku 3.

W ramach działalności naukowo – dydaktycznej organizowałam i współorganizowałam coroczne ogólnopolskie sympozja katechetyczne, których głównym celem było stałe podnoszenie kwalifikacji zawodowych nauczycieli a w szczególności nauczycieli religii.

W latach 2009/10-2014/15 byłam opiekunem naukowym studentów kursu magisterskiego.

Helena Stetnicka